eerder had Shakespeare uit zijn biografieën de stof voor menig drama gehaald. De toneelschrijver die op de plaatselijke grammar school 'small Latine & lesse Greek' had geleerd, las Ploutarchos' *Parallelle levens* overigens niet in het Grieks, maar in een Engelse vertaling van een Franse vertaling uit het origineel. Vertalingen zijn voor de culturele impact van de klassieken belangrijker dan de oorspronkelijke werken, die altijd slechts door een kleine elite zijn gelezen.
De nieuwe Nederlandse vertaling van twaalf van de 26 *Levens* zal wel niet de dramatische uitwerking van weleer hebben, maar het is een goede zaak dat zo'n invloedrijk werk weer voor iedereen met 'less Greek' beschikbaar is. Allerlei anekdotes die de docent geschiedenis graag vertelt, komen uit de *Bioi parallelloi*: de steentjes die redenaar Demosthenes in de mond nam om zijn gelispel te overwinnen en de uitroep van Pyrrhus: 'Nog één zo'n overwinning en ik ben verloren.'
Als competent classica staat Hetty van Rooijen borg voor een betrouwbare vertaling, die wel wat aan de statige kant blijft. Ploutarchos' Griekse zinnen zijn met al hun deelwoorden en naamvalsvormen nu eenmaal langer dan Nederlandse. De vertaalster had van mij vaker mogen knippen en een punt zetten. En zijn er geen frissere woorden dan ingetogenheid, rechtschapenheid en grondsop? (ik ben benieuwd of de Kleiolezer dit laatste woord kent). Maar goed, beter wat verheven vertalen dan het opleuken waaraan bijvoorbeeld Hein van Dolen zich bezondigt.
Waarom echter juist deze twaalf levens? Het is waar dat de geselecteerden mooi zeven eeuwen Griekse geschiedenis illustreren, tot en met de komst van Rome. Maar de antieke schrijver plaatste telkens een Griekse leider naast een vergelijkbare Romein; Julius Caesar bijvoorbeeld fungeerde als tegenhanger van Alexander de Grote. Ploutarchos wilde zo de parallellie van Griekse en Romeinse historische ervaring en persoonlijkheden aantonen. Die boodschap gaat in deze keuze verloren, terwijl Ploutarchos nota bene af en toe naar de Romeinse tegenhanger verwijst. Die verwijzingen blijven in deze editie in de lucht hangen. Durfde de uitgever, die Nederland een prachtige complete Polybios heeft bezorgd, het risico van een volledige Ploutarchoseditie niet aan?
Ondanks deze bedenkingen verdient deze vertaling de lectuur van geschiedenisdocenten. Ze zullen mooie er mooie brontekstjes kunnen uithalen.

Anton van Hooff

JULIA LOVELL, *ACHTER DE CHINESE MUUR, GESCHIEDENIS VAN CHINA'S ISOLEMENT 1000 V.C. - 2000 N.C.*, (Spectrum; Utrecht 2006), 448 blz. € 30,75.

Op het omslag is een prachtige foto te zien van de Chinese muur van stevige baksteen en kantelen en al bladerend door het boek kom je verschillende foto's tegen van de muur. Maar de vorm en samenstelling ervan blijkt heel verschillend te zijn. Opvallend is een Chinese muur gebouwd tijdens de Han-dynastie in een woestijn: deze heeft een gelaagd aanzien en bestaat uit lagen takken en riet. In Noordwest-China in de Ordos staat een Ming-muur die vooral een modderwal is. De Chinese muur blijkt een breed begrip te zijn dat een aantal verschillende muren omvat die niet op elkaar aansluiten en in verschillende perioden zijn gebouwd.
Lovell beschrijft drieduizend jaar geschiedenis van China met afwisselend openheid en geslotenheid aan de hand van de Chinese muur. De muren dienden niet alleen om barbaren buiten te houden maar ook om veroveringen af te bakenen en de eigen bevolking onder controle te houden. In werkelijkheid bleken de muren nooit een echte belemmering om China binnen te vallen:

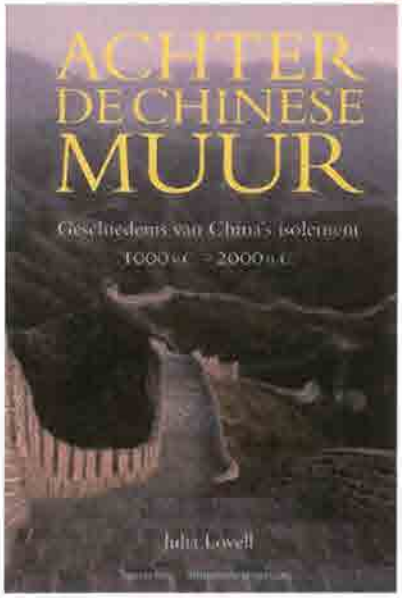
De Mongolen, die de drempel tussen China en de steppe ten noordwesten van Beijing overstaken, sloegen aan het eind van de Jin-muren de hoek om en hakten een veel groter Jin-leger volkomen in de pan, waarna ze over vijftig kilometer grensvallei de lijken van de Jurchen-troepen 'opgestapeld als rotte houtblokken' achterlieten.

Vervolgens namen de Mongolen het bestuur in China over. Ook de Mantsjoes lieten zich niet door de muur hinderen en vestigden de Qing-dynastie. De Chinezen hadden weinig animo om handel te drijven met de Portugezen maar de Jezuïeten werden in de zeventiende eeuw mondjesmaat

toegelaten en brachten de Chinese keizer in contact met verschillende uitvindingen zoals astronomische apparatuur en kanonnen. Doel was om het vertrouwen van de keizer te winnen om zo het katholicisme te kunnen verspreiden. Na iedere periode van openheid in de Chinese politiek volgde weer een periode van geslotenheid en isolationisme. Een recent voorbeeld daarvan is het communistische tijdperk onder Mao Zedong. Aan het einde van haar boek stapt Lovell over van de materiële muur naar de hedendaagse Chinese 'internet firewall-muur' die alle onwelgevallige informatie voor de regering weert. Conclusie van de schrijfster is dat China, zelfs al zou het democratisch worden, altijd 'grote muren' zal blijven houden omdat het land zich zeer bewust is van haar verleden.

Julia Lovell is docente Chinese geschiedenis en literatuur aan de universiteit van Cambridge.

Joke Noordstrand

Oriëntatiekennis komt tot leven in Vlaardingen

Ook benieuwd hoe Vlaardingers duizend jaar geleden leefden?
In het kader van de tien tijdvakken organiseert de VGN een excursie naar de elfde eeuwse nederzetting Flardinga. Meld je aan voor dit evenement en waan je voor een dag in de tijd van monniken & ridders en steden & staten.

Programma

Bezoek aan de tentoonstelling 'Graven in Vlaardingen'
Wandeling door het oude Vlaardingen
Bezoek aan het evenement 'Terug naar Flardinga. Beleef het elfde eeuwse Vlaardingen.'

Als hoogtepunt van het spektakel wordt een veldslag nagespeeld. Tweehonderd krijgers uit heel Europa komen bijeen om de beroemde slag bij Vlaardingen van 1018 weer tot leven te wekken. Bent u er ook bij?

- ***Waar: Vlaardingen***
- ***Wanneer: zaterdag 14 juni***
- ***Kosten: € 25, inclusief lunch***
- ***Aanmelden: Er zijn 20 plaatsen beschikbaar, aanmelden kan bij Mark Schuitema: m.schuitema@planet.nl***